

Motion till riksdagen

1987/88:K3

av tredje vice talman Bertil Fiskesjö m. fl. (c)
med anledning av proposition 1986/87:91 om
aktivt folkstyre i kommuner och landsting

Den kommunala sektorn svarar för huvuddelen av de offentliga verksamheter som ligger nära människorna. En väl fungerande kommunal demokrati är därför en mycket viktig angelägenhet. Centerpartiet har konsekvent arbetat för att stärka kommunernas ställning och för att fördjupa den kommunala demokratin.

Några av de krav som centerpartiet framfört framgår av följande:

- Stora kommuner bör delas i det fall det finns lokala opinioner för detta.
- De kommunala valen bör hållas fristående från riksdagsvalen.
- Kommundelsnämnder och lokala organ bör inrättas.
- Kommundelsnämnder och lokala organ skall väljas direkt för att åter spegla opinionen i de områden de omfattar.
- Den statliga detaljstyrningen av den kommunala verksamheten bör radikalt minskas.
- Enskilda initiativ som alternativ till det kommunala serviceutbudet bör möjliggöras och uppmuntras.
- Den kommunala organisationen måste vara sådan att ett decentraliserat inflytande kan hävdas även i planeringsfrågor av övergripande karaktär.
- Skatteutjämningen mellan kommunerna måste vara sådan att det möjliggör ett likvärdigt serviceutbud till medborgarna oavsett var de bor.

Ett viktigt syfte med bl. a. de krav som här angetts är att stärka medborgarinflytandet vilket också innebär ett ökat inflytande för de kommun medlemmar som direkt tar kommunens tjänster i anspråk.

Centerpartiet anser att de förändringar av den kommunala organisationen som presenteras i proposition 1986/87:91 Aktivt folkstyre i kommuner och landsting inte tillgodoser de krav som centerpartiet ställer för en vidgad demokrati och en ökad decentralisering. Vissa av förslagen kan i stället på goda grunder förmodas motverka de decentraliseringssträvanden som centerpartiet arbetar för.

Till detta kommer att propositionen inte beretts på det sätt som riksdagen har anledning att erfordra. Förslagen har inte granskats av lagrådet vilket borde ha skett.

Lagtexterna, liksom de motiveringar som anförs i propositionen, ger där till utrymme för skilda tolkningar och saknar i vissa fall rättsverkan. Riksdagen bör mot denna bakgrund avvisa propositionen och av regeringen begära ett nytt förslag till proposition i syfte att stärka den kommunala demokratin och därmed medborgarinflytandet.

Kommundelning

Kommundelningen medförde att antalet förtroendevalda i kommunerna minskade från över 70 000 till i dag drygt 45 000. Under samma period har kommunernas verksamhetsområde i viktiga avseenden utökats. Sammantaget medför det att medborgarinflytandet via förtroendemannaorganisationen försämrats.

Kommunreformen genomfördes också utan hänsyn till de naturliga befolkningsmässiga och geografiska områden som fanns och allttjämt föreligger i landet. Många kommuner upplevs inte som naturliga enheter. Detta är en orsak till att avståndet mellan den kommunala organisationen/de förtroendevalda och medborgarna ökat.

Ett ökat medborgarengagemang, där alla grupper i befolkningen har ett inflytande, förutsätter en anpassning av verksamheterna till de naturligt avgränsade områden som finns. I många fall kommer en kommunindelning att vara den naturliga lösningen.

Lokala opinioner som önskar ändringar av kommunindelningen skall uppmuntras. Krav från en kommun om kommunindelning skall prövas i positiv anda.

I de största städerna måste den kommunala demokratin bli föremål för särskild prövning. I det sammanhanget bör såväl möjligheterna till kommunindelning som en struktur med olika former av kommunalnämnder och/eller lokala organ belysas.

Kommunal valdag

Den gemensamma valdagen för val till kommuner, landsting och riksdag har medfört att de kommunala frågorna kommit i skymundan. I valdebatten fokuseras ofta intresset kring de rikspolitiska frågorna medan däremot de frågor som rör kommuner och landsting inte får samma uppmärksamhet.

Samtidigt vet vi att de kommunala frågorna ofta är de som engagerar människor. Dit hör förutom omsorgsområdet i vid mening också skolfrågor och de frågor som rör kommunal planering och miljö.

Riksdagen bör aktivt bidra till att skapa ett utrymme för detta folkliga engagemang bl. a. genom att införa skilda valdagar.

Kommundelsnämnder/lokala organ – närhet till människorna

Alla beslut måste fattas så nära de berörda människorna som möjligt. En väg att minska avståndet till dem som fattar beslut är att inrätta lokala organ/kommundelsnämnder.

Den s. k. lokalorganslagen, som infördes 1979, har medfört att ett antal kommuner inrättat lokala organ/kommundelsnämnder. Erfarenheterna av denna verksamhet är goda och lokala organ/kommundelsnämnder får numer anses som en naturlig del i den kommunala nämndorganisationen.

Stadganden om lokala organ/kommundelsnämnder bör därför införas i kommunallagen.

Direktval till lokala organ/kommundelsnämnder

Mot. 1987/88
K3

För att vidare utveckla det lokala politiska arbetet i kommunerna är det viktigt att fördjupa möjligheterna till lokal demokrati.

De lokala beslutande organen måste få avspegla den politiska uppfattning som människorna i kommundelen givit uttryck för i allmänna val.

Respekten för människors politiska uppfattning kräver att de lokala organen väljs i direkta val och får en sammansättning som överensstämmer med befolkningens.

Ökad mångfald i det kommunala arbetet

Centerpartiet anser att kommunerna/landstingen skall ha ett övergripande ansvar för bl. a. social omsorg, skola och hälso- och sjukvård.

För att motsvara människornas behov måste verksamheterna och dessas innehåll förändras med tiden. Inom ramen för de resurser som står till buds bör kommunerna/landstingen ha möjligheter att organisera verksamheten på skilda sätt för att tillgodose de lokala behov som kan föreligga.

Ett större inslag av valfrihet är härvid såväl önskvärt som möjligt. Kommunerna/landstingen bör därför stödja de livskraftiga initiativ som människor själva vill ta. Centerpartiet anser att den som kan visa ett eget initiativ för t. ex. äldreomsorg eller barntillsyn i kooperativa former eller på annat sätt bör få kommunens stöd.

Kommunerna skall också ta till vara de möjligheter som föreningslivet har att svara för kommunala verksamheter. Över huvud taget skall kommunerna inte starta verksamhet som kan bedrivas i föreningsregi.

Kommunallagen bör därför utformas så att kommunernas möjligheter att ta till vara enskilda initiativ underlättas.

Decentralisering av den övergripande kommunala planeringen

De specialreglerade nämnderna är, enligt särskild lagstiftning, ålagda viss myndighetsutövning. Så har t. ex. miljö- och hälsoskyddsnämnden ett direkt ansvar för kontroll av livsmedel. Byggnadsnämnden är skyldig att utöva kontroll enligt plan- och bygglagen m. fl. lagar. Det åligger socialnämnden att ingripa och i vissa fall tvångsomhändertaga människor med särskilda behov av vård och omsorg. Skolstyrelsen har ett övergripande planeringsansvar för ungdomsskolan i enlighet med särskild lagstiftning.

I det pågående decentraliseringsarbetet är det viktigt att pröva i vilken omfattning sådan myndighetsutövning kan föras ut till lokala nämnder och organ. Detta bör dock ske i sådana former att verksamhetens kvalitet kan upprätthållas.

I proposition 1986/87:91, Aktivt folkstyre i kommuner och landsting, föreslås att de nuvarande specialreglerade nämnderna skall få status som fakultativa specialreglerade nämnder. Den konkreta innebörden av förslaget är att regeringen möjliggör en centralisering av de specialreglerade näm-

dernas övergripande och planerande funktioner antingen till en lokal nämnd eller till inom kommunen central nämnd/styrelse.

Förslaget motverkar i denna del de decentraliseringssträvanden som centerpartiet förordar.

Mot. 1987/88

K3

De kommunala nämndernas sammansättning

De kommunala nämnderna skall avspegla den viljeyttring som väljarna ger i allmänna val och därför vara sammansatta enligt den demokratiska representationsprincipen.

Riksdagen bör besluta att intresserepresentation i kommunala nämnder/styrelser icke skall förekomma. En sådan representation medför nämligen att vissa gruppintressen, som inte är uttryck för folkviljan, får företräde och är ett uttryck för korporativistiskt synsätt.

Lagen om facklig representation i kommunala nämnder och styrelser bör därför avskaffas.

Pågående utredningsarbete inom det kommunala området

Ytterligare ett skäl att avslå propositionen är det utredningsarbete som pågår.

Det s. k. frikommunförsöket, som regleras av särskild tidsbestämd lagstiftning, pågår f. n. och avses avslutas och utvärderas 1988. De förslag som presenteras i proposition 1986/87:91 har sådan karaktär att de omintetgör en förutsättningslös utvärdering av frikommunförsöket. Detta är synnerligen anmärkningsvärt.

Propositionen utgår från det arbete som 1983 års demokratiberedning presenterat i betänkandet (SOU 1985:28) Aktivt folkstyre i kommuner och landsting. Beredningen har därefter, i enlighet med av regeringen utfärdade tilläggsdirektiv, avlämnat betänkandet (SOU 1985:29) Principer för ny kommunallag.

Sistnämnda betänkande bereds f. n. av den s. k. kommunallagsgruppen (C 1986:A) som avses redovisa förslag under första halvåret 1988.

Den kommunala verksamheten och dess omfattning och organisation har också varit föremål för en kritisk granskning i massmedia och hos allmänheten. Engagemanget från medborgarna i kommunala frågor är förvisso omfattande. – För att pröva möjligheterna att engagera breda grupper i samhället, som folkrörelser och ideella organisationer, i bl. a. den kommunala verksamheten tillsattes 1986 en särskild utredare. Utredaren har i september 1987 presenterat betänkandet (SOU 1987:33) Ju mer vi är tillsammans. Av betänkandet framgår att utredaren föreslår principiellt viktiga förändringar i såväl kommunallagen som annan näraliggande lagstiftning. Av proposition 1986/87:91 framgår att förslagen i betänkandet kommer att övervägas i nära anslutning till kommunallaggruppens arbete.

Även inom skolans område pågår ett arbete med syfte att presentera förslag till en förändrad styrning av skolan. Den s. k. styrningsberedningen har av regeringen erhållit uppdrag att, mot bakgrund av tidigare utrednings-

verksamhet, lägga fram ett sådant förslag samt att också pröva ansvarsfördelningen mellan stat och kommun inom området. Också detta arbete föregrips i propositionen.

Av propositionen framgår att nu presenterade förslag kan komma att påverkas av bl. a. de arbeten som nämnts ovan. Förslagen kan därmed närmast betraktas som provisorier.

Enligt centerpartiets mening är de kommunala frågorna av sådan vikt att regleringen av desamma bör ske i ett sammanhang. Som framgår av vad som sagts ovan är, enligt centerpartiets uppfattning, frågor som rör den kommunala organisationen av sådan vikt att de bör övervägas och beredas med stor omsorg. Detta gäller inte minst lagstiftning som berör medborgarnas politiska inflytande och ansvarsfördelningen mellan förtroendevalda och tjänstemän.

Hemställan

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställs

1. att riksdagen beslutar avslå proposition 1986/87:91 Aktivt folkstyre i kommuner och landsting.
2. att riksdagen av regeringen begär förslag till en samlad översyn av den kommunalrättsliga regleringen i enlighet med vad i motionen anförts.

Stockholm den 7 oktober 1987

Bertil Fiskesjö (c)

Martin Olsson (c)

Ingbritt Irhammar (c)

Britta Hammarbacken (c)

Gunilla André (c)

Kersti Johansson (c)

Elving Andersson (c)

Larz Johansson (c)